

Jan Szałański

Współdziałanie wyspecjalizowanych służb socjopsychologicznych z amerykańskimi sądami rodzinnymi : (na przykładzie Sądu do Spraw Spadkowych i Rodzinnych w Salem, dla powiatu Essex, w stanie Massachusetts)

Acta Universitatis Lodzianis. Folia Psychologica 1, 47-57

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN SZALAŃSKI
Katedra Psychologii UŁ

**WSPÓLDZIAŁANIE WYSPECJALIZOWANYCH
SŁUŻB SOCJOPSYCHOMEDYCZNYCH Z AMERYKAŃSKIMI
SĄDAMI RODZINNYMI**

**(Na przykładzie Sądu do Spraw Spadkowych i Rodzinnych
w Salem, dla powiatu Essex, w stanie Massachusetts)***

1. UWAGI WSTĘPNE

Sąd do Spraw Spadkowych i Rodzinnych w Salem obsługuje powiat Essex liczący około 750 000 mieszkańców. Zatrudnia pięciu sędziów, łącznie z prezesem. W 1989 r. rozpatrzył 2840 spraw. W następnych latach wpływ spraw wynosił: 3526 w 1991, 4761 w 1993 i 5062 w 1994 r. Najwięcej (30–40%) spraw dotyczy ustanowienia świadczeń na rzecz dzieci (1775 spraw w 1994 r.), na drugim miejscu plasują się sprawy dotyczące odwiedzin dzieci przez rodziców nie sprawujących nad nimi codziennej opieki (1341 spraw w 1994 r.), a na trzecim miejscu – sprawy o ustanowienie opieki (1091 spraw w 1994 r.).

Systematycznie wzrasta liczba spraw o ograniczenie władzy rodzicielskiej. W 1989 r. było ich 140, w 1991 r. – 402, w 1993 – 697, a w 1994 – 825.

Zarówno sędziowie, jak i pracownicy Wydziału Kurateli (Wspomagania Rodziny – Family Service Probation Department) wiążą systematyczny wzrost liczby rozpatrywanych spraw z rozszerzaniem się i wkraczaniem w codzienne życie amerykańskich rodzin konsumpcji narkotyków i alkoholu.

* Opracowano na podstawie pisemnych sprawozdań i ustnych informacji przekazanych przez prezesa Sądu Rodzinnego w Salem dra Th. Buczko podczas jego spotkań z pracownikami Zakładu Psychologii Wychowawczej i Resocjalizacyjnej Katedry Psychologii UŁ i z sędziami wydziałów rodzinnych Sądu Rejonowego w Łodzi w dniu 26 września 1994 r.

Sądy rodzinne mają do czynienia z patologią społeczną, głównie w sferze obyczajności (moralności), ale również z patologią o charakterze kryminalnym i psychiatrycznym. Są więc zmuszone do korzystania z usług kompetentnych, wyspecjalizowanych służb pracowników socjalnych, psychologów i lekarzy.

Na co dzień z sądami rodzinnymi ściśle współdziałają funkcjonujące od 1972 r. w ich strukturze wydziały kurateli. Pracownicy merytoryczni zorientowanych na pomaganie rodzicom wydziałów kurateli, zwani kuratorami (*probation officers*) spełniają powinności ciężące na kuratorach wydziałów rodzinnych sądów rejonowych w Polsce oraz wykonują znaczną część zadań naszych rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych, które zaczęto organizować w 1969 r. (jako ośrodki diagnostyczne).

Amerykańskie sądy rodzinne korzystają w różnym zakresie z usług klinik sądowych i wyspecjalizowanego biura (ośrodka) Stowarzyszenia Psychologii Sądowej oraz innych instytucji i specjalistów w zakresie rozmaitych dyscyplin naukowych, powoływanych w charakterze biegłych.

2. WYDZIAŁ KURATELI SĄDU RODZINNEGO W SALEM, JEGO ORGANIZACJA I ZADANIA

Wydział Kurateli stanowi integralną część struktury sądu. Wydziały takie istnieją w 12 sądach rodzinnych obsługujących mieszkańców 14 powiatów stanu Massachusetts.

Wydział Kurateli Sądu Rodzinnego w Salem zatrudnia 13 kuratorów, którzy legitymują się przeważnie wykształceniem psychologicznym, oraz 4 osoby personelu administracyjno-biurowego.

Kuratorzy sądów rodzinnych udzielają procesującym się stronom i ich adwokatom wydatnej pomocy w dochodzeniu do porozumienia oraz dostarczają sędziom ustaleń niezbędnych do rozstrzygnięć w przypadku, gdy strony nie mogą dojść do porozumienia. Zadania kuratorów rodzinnych różnią się istotnie od zadań kuratorów zatrudnionych w sądach karnych i opiekujących się przestępcami.

Do podstawowych zadań kuratorów sądów rodzinnych należą: prowadzenie mediacji, prowadzenie badań (dokonywanie ustaleń w sprawie) i egzekwowanie świadczeń orzeczonych na utrzymanie dzieci (alimentów) oraz inne czynności zlecane przez sędziów.

2.1. Mediacje

Prowadzenie mediacji to bardzo ważne zadanie kuratorów sądów rodzinnych. Mediacje dotyczą przeważnie ustanowienia opieki nad dzieckiem, warunków odwiedzin dziecka i alimentów. Nie prowadzi się natomiast

w zasadzie mediacji w celu wycofania pozwu o rozwód czy separację. Orzeczenia rozwodu bądź separacji bowiem zapadają niemal automatycznie po wyrażeniu zgodnej deklaracji stron.

Podczas mediacji kurator pełni funkcję bezstronnego pośrednika pomagającego adwokatom i ich klientom w rozwiązaniu konfliktów. Mediacja służy wyartykułowaniu przedmiotów sporu między stronami i stanowi forum, na którym strony mogą rozważać warianty możliwych rozwiązań. Najczęstszymi tematami mediacji są: ustanowienie opieki nad dzieckiem, odwiedziny (kontakty z dzieckiem) i świadczenia (alimenty) na rzecz dziecka.

W Sądzie Rodzinnym dla powiatu Essex codziennie sześciu kuratorów uczestniczy w jednym z najbardziej satysfakcjonujących doświadczeń, jakie można sobie wyobrazić – w podejmowaniu z powodzeniem interwencji pomiędzy zwaśnionymi ludźmi, w ukierunkowywaniu rozmowy na wspólny cel. W ciągu miesiąca prowadzi się przeciętnie 300 posiedzeń mediacyjnych, które w 60% przypadków doprowadzają do zawarcia ugody. Jeżeli strony nie mogą dojść do porozumienia, to kurator towarzyszy im w sądzie, dostarczając sędziemu informacji i wskazówek pomocnych przy ferowaniu wyroku. Mediacja stanowi dla kuratora jedyną (w swoim rodzaju) sposobność przyczynienia się do udzielenia pomocy w uzyskaniu finansowego wsparcia, ulgi w niepokoju i poczucia bezpieczeństwa procesujących się stron.

W trakcie toczącej się sprawy rozwodowej strony nierzadko uczestniczą w czterech lub pięciu posiedzeniach mediacyjnych. Przedmiotem mediacji są: wysokość alimentów; częstotliwość i warunki odwiedzin dzieci; występowanie z wnioskiem o podwyższenie świadczeń alimentacyjnych przez rodzica sprawującego bezpośrednią opiekę nad dzieckiem, którego sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu; dostosowanie odwiedzin i sprawowania opieki w sytuacji, gdy jedno z dzieci decyduje się zamieszkać z rodzicem nie sprawującym dotąd bezpośredniej opieki; podział mienia stanowiącego wspólnotę małżeńską; podział kosztów kształcenia dzieci; zakończenie alimentacji w związku z usamodzielnieniem się dziecka; podział pieniędzy uzyskanych ze sprzedaży domu stanowiącego współwłasność małżonków.

Posiedzenie mediacyjne umożliwia stronom uczestniczenie w procesie podejmowania decyzji, w rozstrzyganiu (współosądzaniu) sprawy. Jest więc wysoce satysfakcjonujące nie tylko dla prowadzącego je kuratora, ale przede wszystkim dla procesujących się stron. Osiągnięte w toku mediacji uzgodnienie definitywnie kończy sprawę w sądzie pierwszej instancji. Uwalnia więc strony od dalszych kosztów finansowych i zdrowotnych. Zapobiega zakłóceniom zdrowia psychicznego procesujących się stron oraz zmniejsza negatywne konsekwencje rozwodu rodziców na rozwój psychiczny i społeczny dzieci.

2.2. Prowadzenie badań (dokonywanie ustaleń w sprawie)

Zazwyczaj partnerzy decydujący się na rozstanie przeżywają uczucie zażenowania, gniewu, winy i niepokoją się o przyszłość. Komunikacja między nimi jest zaburzona lub całkowicie zerwana. W tej dość typowej atmosferze strony nie potrafią uzgodnić, kto powinien sprawować opiekę nad dziećmi, jak uregulować kwestię odwiedzin, kto powinien wyprowadzić się ze wspólnego domu. Dochodzi do sporów i zarzutów przedstawianych w pozwach i innych pismach procesowych. Sędzia może zarządzić dochodzenie w celu ustalenia stanu faktycznego i wtedy jeden z kuratorów odwiedza wskazane domy, przeprowadza wywiady z rodzicami, dziadkami, dziećmi, sąsiadami, policją, lekarzami i innymi osobami, mogącymi udzielić informacji na temat rozpatrywanej sprawy. Dokonanie takiego rozpoznania zajmuje kuratorowi przeciętnie 25 godzin. Jeżeli zachodzi potrzeba, to kurator ułatwia stronom poddanie się badaniu psychiatrycznemu lub uczestnictwo w programie treningu interpersonalnego (np. na temat: „aktywa małżeństwa”).

Większość dokonywanych rozpoznań dotyczy ustanowienia opieki nad dzieckiem. Kurator ma przedstawić sądowi rekomendacje zgodne z najlepszymi interesami dziecka. Kurator dokonujący ustaleń w sprawie jest zobowiązany do uporządkowania zebranego materiału, oddzielenia stanu faktycznego od fikcji i sporządzenia kompletnego oraz logicznego, trudnego do zakwestionowania pisemnego sprawozdania z dobrze uzasadnioną opinią.

Nie wszystkie sprawy są tak dramatyczne jak dotyczące porwania dziecka przez rodzica czy nadużyć seksualnych, ale każde postępowanie rozpoznawcze stawia przed kuratorem poważne wymagania. Ich wypełnienie niejednokrotnie absorbuje kuratora przez cały rok lub jeszcze dłużej. Tak długa praca z jedną rodziną jest z pewnością wyczerpująca zarówno dla jej członków, jak i dla kuratora. Bywa jednak konieczna dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy.

W 1990 r. kuratorzy Sądu Rodzinnego dla powiatu Essex dokonali rozpoznania w 140 sprawach. Każdy z kuratorów przeprowadził badania w około 15 sprawach.

2.3. Egzekwowanie świadczeń orzeczonych na utrzymanie dzieci

Niemal każdego tygodnia media informują o aresztowaniu kogoś sławnego za uchylanie się od płacenia alimentów lub w artykułach prasowych ubolewa się z powodu bardzo niskich świadczeń alimentacyjnych. Wiele jest jeszcze do zrobienia, by zapewnić otrzymywanie alimentów każdemu uprawnionemu do ich pobierania. W ostatnich latach w wielu stanach poczyniono jednak znaczne postępy w ściąganiu i wypłacaniu alimentów. Szczególnie doniosłe

jest zaangażowanie rządu federalnego i zaoferowanie przezeń zwrotu kosztów ponoszonych przez stany w toku ściągania świadczeń alimentacyjnych. Zaangażowanie rządu federalnego nie ma charakteru filantropijnego. Zmierzano bowiem do redukcji nakładów na pomoc socjalną. Skuteczna egzekucja zasądzonych alimentów przyczynia się do ograniczenia wydatków instytucji opieki społecznej na pomoc udzielaną na utrzymanie nie alimentowanych dzieci. To zaś pomaga zmniejszyć deficyty w budżecie federalnym i w budżetach stanowych.

W roku budżetowym 1989 wszystkie wydziały kurateli sądów rodzinnych stanu Massachusetts zebrały 100 mln dol., a biuro powiatu Essex – dość znaczną sumę 13 mln dol. To skłoniło urząd skarbowy (ministerstwo przychodów) do przejęcia od kuratorów odpowiedzialności za ściąganie świadczeń alimentacyjnych.

Nie wszyscy zobowiązani do świadczeń alimentacyjnych są skłonni do ich uiszczania. Niekiedy trzeba odnaleźć płatnika, uzyskać orzeczenie sądu o zobowiązaniu, wnieść skargę o niestosowanie się do orzeczenia sądu lub sprawę o ustalenie wysokości wynagrodzenia i dopiero wtedy możliwe staje się kontrolowanie uiszczania ustalonych świadczeń. Kuratorzy wspomagają w tym zakresie urzędników skarbowych.

Dość często trzeba tę samą sprawę wносить do sądu dwa, trzy lub nawet cztery razy w ciągu roku, ponieważ osoba z niskimi kwalifikacjami zawodowymi notorycznie zmienia pracę. W trakcie kryzysu ekonomicznego i osoby odpowiedzialne tracą pracę nie z własnej winy. Nie są więc w stanie czasowo wypłacać alimentów. W takich przypadkach kuratorzy wyjaśniają sądowi zaistniałe okoliczności i doradzają do zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, by umożliwić podsądnemu znalezienie pracy. W przypadkach celowego uchylania się od pracy pod pozorem niemożliwości jej znalezienia kuratorzy roztaczają kontrolę nad takimi dłużnikami i zobowiązują ich do cotygodniowego informowania o wysiłkach podejmowanych w celu znalezienia pracy.

Niepłacenie w ogóle lub płacenie zbyt niskich alimentów stanowi niewątpliwe nadużycie wobec dziecka. Pozbawienie dziecka tego, co mu się należy, jest tak samo demoralizujące jak zbyt surowa dyscyplina. Z tego powodu kuratorzy sądów rodzinnych priorytetowo traktują swoje zaangażowanie się w ściąganie należności alimentacyjnych od uchylających się płatników.

2.4. Inne świadczenia kuratorów sądu rodzinnego

Kuratorzy nadzorują przebieg spotkań z dziećmi rodziców nie sprawujących bezpośredniej codziennej opieki, wtedy gdy nadzór taki jest zdaniem sądu nieodzowny. Zleca się go w przypadkach wcześniejszej seksualnej bądź

fizycznej przemocy wobec dzieci, a także w przypadkach uwięzienia lub uzależnienia rodzica od narkotyków oraz w innych przypadkach wymagających pomocy kuratora w odbudowaniu zniszczonych relacji, przy jednoczesnym zapewnieniu dzieciom ochrony.

Często kuratorzy Sądu Rodzinnego w Salem pełnią funkcje doradców. Doradzają klientom sądu skontaktowanie się z agencją pomocy społecznej, odpowiednim terapeutą lub z grupą wsparcia, od których zainteresowane osoby mogą uzyskać specjalistyczną poradę lub doznać ulgi w niepokoju i stresie. Sieć profesjonalnej pomocy, z której korzystają klienci Wydziału Kurateli Sądu Rodzinnego w Salem rozciąga się od Sangus do Salisbury. W większości przypadków kuratorzy są w stanie skierować potrzebującą pomocy osobę do właściwego i zarazem dostępnego ośrodka. W 1990 r. z możliwości tej skorzystało 170 osób.

Niekiedy kuratorzy nadzorują wyprowadzkę jednej ze stron ze wspólnego domu małżonków, by nie zostały zabrane rzeczy, które powinny pozostać na miejscu.

Kuratorzy rodzinni koordynują wysiłki agencji pomocy społecznej i systemu sądowego, dostarczając informacji personelowi wykonującemu postanowienie sądu i wspomagają ustanowionych opiekunów dzieci w wypełnianiu ich roli.

Ze względu na to, że rozwód i separacja rodziców mogą powodować ogromne urazy emocjonalne, od czasu do czasu kuratorzy sądu rodzinnego są zapraszani do udziału w publicznie toczonych dyskusjach panelowych na temat roli sądu w takich sprawach. Dyskusje takie przyczyniają się do podnoszenia świadomości społeczeństwa i stanowią ważny element w kształtowaniu dobrych relacji między sądem a obywatelami. Budzeniu zaufania do sądu służą niczym nie krępowane możliwości kontaktowania się z kuratorem uczestników procesu rozwodowego i zadawania pytań dotyczących rozmaitych aspektów sprawy.

Kuratorzy uczestniczą ponadto w sprawach dotyczących przemocy w małżeństwie (fizycznego, psychicznego, moralnego znęcania się – § 209 A prawa stanowego). Do powinności kuratora w takich sprawach należy przeprowadzenie rozmów z jedną lub obiema stronami, a także z dziećmi i innymi osobami oraz dostarczenie sędziemu przesłanek do orzeczenia pozbawienia pozwanego (oskarżonego) władzy rodzicielskiej lub nakazu jego eksmisji albo do udzielania stronom pouczenia bądź ostrzeżenia przed dalszymi naruszeniami obowiązującego prawa.

Scharakteryzowane najważniejsze aspekty pracy wykonywanej przez kuratorów sądu rodzinnego w stanie Massachusetts wskazują na to, że amerykańscy kuratorzy rodzinni wykonują zadania *par excellence* profilaktyczne. Dokonują rozpoznania faktów, kierują posiedzeniami mediacyjnymi, doradzają i konsultują procesujące się strony, kierują do specjalistów.

Dostarczają sędziom zweryfikowanych przesłanek dla prawidłowych, zgodnych z dobrze pojętym interesem dzieci procesujących się stron rozstrzygnięć spraw. W istotnym stopniu łagodzą destrukcyjne dla dalszego rozwoju dzieci skutki rozvodu rodziców.

Wydaje się, że zakres pracy amerykańskich kuratorów rodzinnych jest szerszy od dotychczasowego zakresu pracy kuratorów zawodowych naszych wydziałów rodzinnych. Amerykańscy kuratorzy wypełniają część zadań naszych rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych. Mają do tego odpowiednie przygotowanie merytoryczne, jakie daje im psychologiczne wykształcenie.

Podobne poszerzenie zadań polskich kuratorów wydziałów rodzinnych będzie możliwe w najbliższej przyszłości po zatrudnieniu na nowych etatach kuratorów zawodowych osób legitymujących się wykształceniem psychologicznym i w zakresie pedagogiki specjalnej.

3. KLINIKI SĄDOWE

Kliniki sądowe pełnią funkcje placówek wzorcowych. W stanie Massachusetts placówki takie działają w dwóch okręgach: Middlesex i Norfolk. Ich podstawowym zadaniem jest zapewnienie opieki klinicznej średniej i ubogiej warstwie społeczeństwa, których nie stać na opłaceniu podobnych usług świadczonych przez odpowiednich specjalistów w ramach praktyki prywatnej. W skład pięciosobowego zespołu sądowych klinicystów w Middlesex i dwuosobowego zespołu w Norfolk wchodzi lekarze psychiatry, psychologowie i pracownicy socjalni. W każdej klinice sądowej pracuje personel administracyjny, który prowadzi biuro i czynności właściwe dla sekretariatu. Wszyscy pracownicy klinik są opłacani przez sąd i pracują wyłącznie na potrzeby sądów rodzinnych.

Skierowania do kliniki sądowej wystawiają sędziowie rodzinni, adwokaci i pracownicy socjalni wydziałów kurateli sądów rodzinnych. Kuratorzy mogą kontaktować się z pełniącym dyżur klinicystą sądowym i prosić go o włączenie się do dyskusji toczących się pod ich kierunkiem oraz do procesów podejmowania decyzji w sprawach dotyczących sprawowania opieki nad dzieckiem, odwiedzin, ograniczenia władzy rodzicielskiej, świadczeń na rzecz dziecka. Do typowych spraw, w których korzysta się ze specjalistycznej wiedzy i doświadczenia klinicystów sądowych, należą: podejrzenie o wykorzystywanie lub zaniedbywanie dzieci; budzący wątpliwości stan zdrowia psychicznego rodzica sprawującego bezpośrednią opiekę nad dzieckiem lub odwiedzającego dzieci; potrzeba psychiatrycznej bądź innej specjalistycznej pomocy dziecku; wybór rodzica tymczasowo lepiej predysponowanego do zaspokajania podstawowych potrzeb dziecka; pilna ocena stopnia zagrożenia dla partnera

i/lub dziecka przy podejmowaniu postanowień dotyczących czasowego sprawowania opieki nad dzieckiem bądź jego odwiedzin.

Sądowi klinicyści dostarczają kompetentnych informacji dotyczących tego, z jakimi placówkami pomocy należy skontaktować rodzinę znajdującą się w kręgu zainteresowań sądu oraz innych danych pomocnych w rozstrzygnięciu sprawy. Pomagają również dysfunkcyjnym rodzinom w dotarciu do specjalistów i instytucji prowadzących doradztwo i terapię dla dorosłych i dzieci, w przypadkach rozwodu i ponownych związków małżeńskich.

Sądowi klinicyści mogą także kontaktować rodziny z odpowiednimi placówkami w celu uzyskania informacji istotnych dla dalszego przebiegu procesu sądowego. Kierują na treningi umiejętności interpersonalnych w zakresie pełnienia ról rodzicielskich, stymulowania rozwoju dziecka czy przeprowadzania rozwodu przy minimalnych kosztach. Jeżeli strony dysponują odpowiednimi środkami finansowymi, to mogą korzystać z prywatnej praktyki klinicznej.

Sędziowie rodzinni mogą kierować uczestników procesu do klinicysty sądowego w celu podjęcia natychmiastowej interwencji. Dotyczy to różnych sytuacji kryzysowych w rodzinie. Zwykle w sprawach tego typu konieczne jest przeprowadzenie rozmowy z młodszymi dziećmi w celu ustalenia, czy były one wykorzystywane bądź zaniedbywane, oraz pod kątem oceny, który rodzic lub opiekun zapewni dzieciom doraźnie pełniejsze bezpieczeństwo. W szczególnie drastycznych przypadkach klinicyści wnioskuje o umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej.

Psychiatrzy i psychologowie pracujący w klinice sądowej przeprowadzają badania dla dokonania oceny sprawności umysłowej uczestników procesu sądowego. W przypadku, gdy osoba dorosła lub dziecko zagraża sobie lub otoczeniu, jest kierowana na hospitalizację w placówce psychiatrycznej celem uzyskania niezbędnej pomocy.

Sędziowie rodzinni zlecają klinicystom określenie rekomendacji odnośnie do osób, którym można powierzyć opiekę nad dzieckiem, pozwolić na kontakty z dziećmi, powierzyć opiekę nad niepełnoletnimi, osobami starszymi czy niepełnosprawnymi umysłowo. Przed wydaniem opinii na okoliczność wskazaną przez sąd klinicyści kontaktują się z członkami rodziny i innymi osobami, np. z terapeutą, nauczycielami, opiekunami i ośrodkiem pomocy społecznej oraz z policją, innymi sądami, szpitalami. Z przeprowadzonych czynności klinicysta sądowy opracowuje pisemne sprawozdanie z wnioskami dla sądu. Może towarzyszyć rodzinie w procesie podejmowania decyzji i realizacji zaleceń bądź występować przed sądem w charakterze biegłego.

Efektywność działalności klinik sądowych jest wręcz imponująca – ponad 90% kierowanych do nich spraw jest rozstrzygana w drodze rozmów i wspólnego podejmowania decyzji przez strony. Sędzia jedynie próbuje te decyzje zamiast z urzędu ferować orzeczenia.

Zakres świadczeń amerykańskich klinik sądowych pokrywa się zatem z grubsza z zakresem świadczeń rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych. Placówki amerykańskie mają jednak znacznie większą autonomię w podejmowaniu decyzji w sprawie.

Rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne wykonują natomiast jedynie ściśle zlecenia sądów. Formułowane przez nie wnioski w sprawie z reguły nie wychodzą poza ramy określone przez sąd. Specjaliści zatrudnieni w rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych nie podejmują żadnych rozstrzygających decyzji w sprawie. Dostarczają jedynie przesłanek do orzeczenia sądowego.

4. BIURA TOWARZYSTWA PSYCHOLOGII SĄDOWEJ

Towarzystwo Psychologii Sądowej (Forensic Psychology Associates – FPA) zrzeka psychologów praktyków. Kierują nim dr Eric Brown i dr Peter Goldring. Główne placówki usługowe Towarzystwa znajdują się w Newton i w Billerica. Zatrudnieni w nich psychologowie doświadczenie zawodowe nabyli pracując w sądach, zakładach karnych i ośrodkach (społecznościach) terapeutycznych, świadcząc wszędzie pełen zakres usług.

Ośrodek usługowy FPA w Newton zaoferował w 1994 r. Sądowi do Spraw Spadkowych i Rodzinnych w Salem świadczenie następujących usług:

- przeprowadzanie badań i dokonywanie ocen,
- sporządzanie opinii i raportów, prowadzenie psychoterapii oraz treningów i doradztwa.

Ośrodek w Newton specjalizuje się w:

- określaniu stopnia zagrożeń i przemocy w rodzinie;
- sporządzaniu opinii dotyczących ustanowienia opieki i ustalania warunków odwiedzin dzieci;
- sporządzaniu opinii dotyczących warunkowego zwolnienia z zakładu karnego;
- sporządzaniu opinii o sprawcach przestępstw seksualnych bądź o rzekomych sprawcach takich przestępstw;
- terapii ofiar urazów: nadużyć, gróźb, podstępnego szkolenia i przemocy;
- terapii dla osób doświadczających gróźb przemocy;
- w sposobach postępowania z pacjentem trudnym, przejawiającym agresję;
- mediacjach.

W sprawach sądowych ośrodek w Newton wykonuje kompetentne orzeczenia (ekspertyzy) biegłych. Z ośrodkiem współdziała psychiatra dr Peter Mencher.

5. WNIOSKI

Przedstawiona charakterystyka służb socjopsychomedycznych współdziałających z Sądem do Spraw Spadkowych i Rodzinnych dla powiatu Essex w Salem ujawnia podobieństwa i różnice między rozwiązaniami amerykańskimi i polskimi.

Uderza zbieżność w czasie niektórych rozwiązań i rozwoju profesjonalnych służb kuratorów sądowych. W Polsce proces profesjonalizacji kuratorów datuje się od powołania w 1949 r. pierwszych Sądów dla Nieletnich w Łodzi i w Warszawie. Wzrost liczby kuratorów zawodowych następuje w różnym tempie od początku lat sześćdziesiątych. Zatrudniająca piszącego te słowa w 1964 r. na stanowisku kuratora zawodowego przewodnicząca Sądu dla Nieletnich dla miasta Łodzi sędzia Zofia Bartnicka miała na uwadze zadania przystające do spełnianych przez wydziały kurateli współczesnych amerykańskich sądów rodzinnych, które przyjmują do pracy osoby z wykształceniem psychologicznym. Pod koniec lat sześćdziesiątych powstają pierwsze ośrodki diagnostyczne w Sopocie, Łodzi i Poznaniu, które są odpowiednikiem amerykańskich klinik sądowych.

Zawodowe służby kuratorskie, jako odrębne wydziały kurateli amerykańskich sądów rodzinnych, działają od 1972 r. Nasze koncepcje rozwiązań wyprzedzały zatem nieco koncepcje amerykańskie. Ich powszechne wdrożenie do praktyki następowało jednak znacznie szybciej w większości amerykańskich stanów, co jest zrozumiałe ze względu na nieporównywalne nakłady na ten cel wydatkowane w obu państwach.

Obecnie istnieją realne szanse na rozszerzenie świadczeń psychologów sądowych i resocjalizacyjnych na użytek sądów, a w szczególności wydziałów rodzinnych i nieletnich. Przede wszystkim takie świadczenia mogą i powinny oferować uniwersyteckie ośrodki psychologii sądowej i resocjalizacyjnej. Działalność usługową w tym zakresie mogą również podejmować stowarzyszenia zrzeszające psychologów praktyków. Nastąpi to niewątpliwie, o ile będzie tym zainteresowane nasze sądownictwo.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnicka Z. (1964), *Sędzia dla nieletnich – społecznik*, „Biuletyn Sądownictwa dla Nieletnich”, numer specjalny, 110–117
- Brown E., Goldring P. (1994), *List do sędziego Buczko z ofertą usług*, Newton, Forensic Psychology Association
- Buczko Th. (1994), *The Court Clinics*, maszynopis, Salem

- Buczko Th. (1994), *What's a Probation Officer Doing in Probate Court*, maszynopis, The Essex Probate and Family Court, Family Service Probation Department, Salem
- Buczko Th., Rockett E. J., Mc Cauley M. (1994), *Probation Department of Probate and Family Court in Salem* [Sprawozdanie za rok 1994], maszynopis, Salem

Jan Szalański

THE CO-OPERATION OF SOCIO-PSYCHO-MEDICAL SERVICES WITH AMERICAN FAMILY COURTS

The American system of family courts includes two kinds of socio-psycho-medical services. The first one, Family Service Probation Department, can be regarded as general because it is the integral part of every family court. The American probation officers attached to family courts are psychologists by profession. They can fulfil almost all the tasks which in Poland are performed by Family Diagnostic and Consultation Centres. So, they are involved in mediations, refer their clients to specialists whenever it is relevant, they run training and psychotherapy.

The second kind of socio-psycho-medical services can be regarded as more specialist. These are clinics attached to courts which employ psychologists, psychiatrists and social workers. The scope of activities of such clinics is not, however, much different from that of Family Diagnostic and Consultation Centres.

Outside the American justice system there are several centres and private clinics which offer their services to family courts. Among them are Centres of The Forensic Psychology Society in Newton and in Billerica, to name just a few.